

РОЛЬ ПРЕЮДИЦІЙ АКТИВ ОРГАНУ ДІЗНАННЯ, СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

У кримінально-процесуальній доказовій діяльності виникають такі правові ситуації, коли певні обставини, які підлягають доказуванню, вже встановлені у судовому рішенні в іншому процесі (цивільному, господарському, судово-адміністративному), рішенні в адміністративно-деліктному процесі або у кримінально-процесуальному рішенні органу дізнання, слідчого, прокурора, суду. У таких випадках виникає проблема преюдиції у кримінальному процесі, а саме проблема підстав та меж використання преюдиціальних фактів у наступних кримінально-процесуальних рішеннях.

У теорії кримінального процесу до проблематики преюдицій у кримінальному процесі зверталися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як А. М. Безруков, О. І. Бережний, О. Ю. Гай, Ю. М. Грошевий, О. В. Левченко, В. Т. Маляренко, Я. О. Мотовіловкер, І. Л. Петрухін, Г. М. Резнік, П. А. Скобліков, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, Ф. Н. Фаткуллін, О. З. Хотинська, В. Д. Шундіков, У. М. Юсубова та ін.

Однак, незважаючи на наявні наукові дослідження преюдицій та преюдиціальності, залишилося багато невирішених питань щодо сутності преюдицій активів органів дізнання, слідчого та прокурора.

Метою цієї статті є дослідження особливостей реалізації преюдицій активів органів дізнання, слідчого та прокурора в процесі доказування по кримінальних справах, виявлення недоліків процесуальної регламентації цього питання та формулювання деяких пропозицій щодо її вдосконалення.

Найбільш дослідженими у доктрині кримінального процесу є преюдиції судових рішень у кримінальних справах, серед яких найважливіше місце займає вирок. Але це не свідчить про це, що проблема преюдицій обмежується преюдиціями судових активів.

Ряд вчених поширює преюдицію не тільки на судові рішення, а й на рішення органів дізнання, слідчого, прокурора. Так, Ф. Н. Фаткуллін зазначив: «Преюдиціальний характер мають факти, які вже встановлені таким, що набрав законної сили і ніким не скасованим вироком, рішенням, ухвалою чи постановою суду (судді), а також постановою прокурора, органу попереднього розслідування про закриття справи (ст. ст. 5, 28, 255, 256 КПК РФСР)» [1, 73].

О. В. Левченко у 1994 році також підтримала цю точку зору [2, 28, 71], а пізніше нею було зазначено, що преюдиція може поширюватися на факти (об'єкти), які також містяться в інших не скасованих процесуальних актах (джерелах): постановах, ухвалах, висновках та протоколах.

На заперечення цим підходам інші вчені зазначають, що не можна поширювати поняття та сферу дії преюдиції таким чином. Так, Я. О. Мотовіловкер, полемізуючи із В. Д. Арсеньєвим, зазначає, що «у п. 9 ст. 5 КПК РФСР мова

йде про обставину, що виключає провадження у справі. Якщо ж кримінальна справа не може бути порушена, то безпредметно говорити про преюдиціальне значення будь-яких фактів у неіснуючому процесі. Як уявляється, у даному випадку автор безпідставно ототожнює поняття преюдиції із поняттям обставини, яка виключає провадження у справі» [3, 88].

На думку Г. Резніка, «преюдиція тісно пов'язана з кримінальноправовим принципом недопустимості повторного притягнення до кримінальної відповідальності та засудження особи за вчинення одного й того ж злочину. Практично це означає, що кримінальна справа не може бути порушена, порушена підлягає закриттю стосовно особи, щодо якої за тим же обвинуваченням є судовий вирок, що набрав законної сили, або ухвала чи постанову суду про закриття справи (п. 9 ст. 5 КПК РФСР). У цьому випадку, однак, правильніше говорити не про зв'язаність внутрішнього переконання суддів раніше винесеним рішенням, а про виключення самої можливості нового провадження у вже вирішеній справі» [4, 11].

Як уявляється, заперечення преюдиціальності актів органів дізнання, слідчого, прокурора, зокрема, про закриття кримінальної справи або відмову у порушенні, пов'язано із тим, що преюдиціальність традиційно визнається властивістю судового рішення, яке набрало законної сили. Дійсно, вельми проблематично застосовувати до кримінально-процесуальних рішень органів дізнання, слідчого, прокурора категорію «законна сила». У доктрині кримінального процесу, незважаючи на відсутність єдиного підходу до поняття законної сили та її сутності [5, 100–104], відзначається, що «сутність інституту законної сили полягає у тому, що рішення радянського суду набуває особливої правової властивості, яка характеризується тим, що воно за силою прирівнюється до закону. Законна сила судового рішення і є ця особлива правова властивість, що прирівнює судові рішення за силою дії до закону». Таким чином, законна сила характерна лише для судових рішень, і тому у визначенні преюдиції не можна включати законну силу, оскільки у цьому випадку виключається преюдиціальне значення окремих актів органу дізнання, слідчого, прокурора. Однак це не виключає можливості застосування при визначенні поняття преюдиції іншої категорії — категорії юридичної сили, яка характерна якраз для усіх процесуальних рішень. Законна сила акта означає, що він постановлений із дотриманням закону і підлягає обов'язковому виконанню, доки він не скасований у встановленому порядку. Тому преюдиціальність можна вважати властивістю і рішення органів дізнання, слідчого, прокурора.

Преюдиціальними є рішення органів дізнання, слідчого, прокурора про відмову у порушенні або закриття кримінальної справи за п. 1, 2, 5, 8 ст. 6 КПК України, а також за п. 2 ст. 213 КПК.

Відповідно до ст. 6 КПК України, кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю: за відсутністю події злочину; за відсутністю в діянні складу злочину; щодо особи, яка не досягла на час вчинення суспільно небезпечного діяння одинадцятирічного віку; щодо померлого, за винятком випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабі-

літації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за нововиявленими обставинами. При відмові у порушенні кримінальної справи або закритті кримінальної справи за цими підставами у постанові органів дізнання, слідчого, прокурора констатується наявність певних обставин, наявність достатніх даних, щодо існування яких є підставою для відмови у порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи. При цьому характер встановлюваних фактів залежить від конкретного пункту ст. 6 КПК.

Так, при відмові у порушенні або закритті кримінальної справи за відсутністю події злочину необхідно встановити або відсутність діяння, яке можна розцінити як правомірне або неправомірне, або коли діяння, що спричинило до наслідків, які оцінюються як суспільно небезпечні, мало місце, але було вчинено самою постраждалою особою, або коли суспільно небезпечні наслідки настали в результаті дії стихійних сил або нещасного випадку. Таке тлумачення цієї підстави є загальновизнаним у доктрині і підтримується Верховним Судом (п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку» № 5 від 29 червня 1990 р. [6]).

При відмові у порушенні або закритті кримінальної справи за відсутністю в діянні складу злочину необхідно встановити, що діяння не оцінюється кримінальним законом як злочин; що відсутній хоча б один з елементів складу злочину; що злочин вчинено, але не даною особою, а іншою. Пункт 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку» № 5 від 29 червня 1990 р. закріплює, що у діянні підсудного відсутній склад злочину, «коли встановлено, що діяння, яке ставилось у вину підсудному, ним вчинено, але кримінальним законом воно не визнається злочинним, зокрема, якщо воно лише формально містить ознаки злочину, але через малозначність не являє суспільної небезпеки; відсутні інші умови, за яких діяння визнається злочинним (повторність діяння, попереднє притягнення до адміністративної відповідальності тощо); діяння вчинено у стані необхідної оборони чи крайньої необхідності; мала місце добровільна відмова від вчинення злочину, а фактично вчинене не містить складу іншого злочину; підсудний не є суб'єктом злочину через відсутність спеціальних ознак, встановлених для суб'єкта даного складу злочину; підсудний не досяг віку, з якого він може нести кримінальну відповідальність».

При відмові у порушенні або закритті кримінальної справи щодо особи, яка не досягла на час вчинення суспільно небезпечного діяння одинадцятирічного віку, необхідно встановити, що саме цією особою вчинено інкриміноване суспільно небезпечне діяння. Крім того, як вірно відмічається у літературі, неабияке значення має встановлення точного віку неповнолітнього. Не менше значення має також встановлення точного часу вчинення суспільно-небезпечного діяння, оскільки точний вік неповнолітнього визначається саме на мо-

мент вчинення ним діяння. Слідчий, встановивши в кримінальній справі, що суспільно небезпечне діяння вчинено дитиною, яка не досягла одинадцятирічного віку, виносить постанову про закриття справи, про що повідомляє прокурора і службу в справах дітей за місцем проживання дитини.

Як уявляється, навіть при відмові у порушенні кримінальної справи за п. 1, 2, 5, 8 ст. 6 КПК України можна стверджувати про преюдиціальність фактів, встановлених постановою про відмову у порушенні кримінальної справи. Складно погодитися з тим, що «якщо ж кримінальна справа не може бути порушена, то безпредметно говорити про преюдиціальне значення будь-яких фактів у неіснуючому процесі» [3, 88]. Кримінальний процес починається не з моменту винесення постанови, а з моменту, коли органу дізнання, слідчому, прокурору, судді стане відомо про вчинення злочину із джерел, передбачених у законі (ст. 94 КПК). Для перевірки приводів до порушення кримінальної справи КПК передбачає певні засоби збирання та перевірки доказів: провадження слідчих дій (огляду місця події, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з каналів зв'язку), судово-медичне освідчування, призначення ревізії, витребування предметів та документів, відібрання пояснень, провадження оперативно-розшукових заходів. У результаті перевірки та оцінки цих доказів у постанові викладаються факти та формулюються висновки щодо наявності або відсутності достатніх даних, які вказують на наявність ознак злочину. Якщо таких даних немає, тобто відсутня підстава для порушення кримінальної справи, у порушенні кримінальної справи має бути відмовлено. Якщо ж щодо того ж факту буде подано іншу заяву або повідомлення про вчинення злочину, то не буде необхідності повторно збирати, перевіряти та оцінювати докази, оскільки п. 11 ст. 6 КПК прямо передбачає, що кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю, якщо про відмову в порушенні справи по тому ж факту є нескасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора. Таким чином, відмова у порушенні кримінальної справи є преюдиційною для наступних рішень щодо того ж факту.

Слід відзначити, що, дійсно, обставини, передбачені ст. 6 КПК, є обставинами, які виключають провадження у справі. Але, як уявляється, правова природа обставин, передбачених п. 1, 2, 5, 8 ст. 6 КПК України, є дуалістичною: вони є преюдиціальними фактами (оскільки якщо щодо того ж факту буде подано іншу заяву або повідомлення про вчинення злочину, або щодо особи буде порушено справу по тому ж обвинуваченню, по якому є вже нескасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи, то не буде необхідності повторно збирати, перевіряти та оцінювати докази щодо конкретної особи по тому ж обвинуваченню або щодо того ж факту, тобто у даному випадку відмова у порушенні справи або закритті справи не потребують повторно збирання, перевірки та оцінки доказів щодо наявності події, складу злочину тощо) та обставинами, що виключають провадження у кримінальній справі.

У судовій практиці наявні випадки порушення преюдиції постанови органу дізнання, слідчого, прокурора про відмову в порушенні кримінальної справи

щодо даної особи за тим же фактом. Так, вироком Уманського міського суду Черкаської області від 17 березня 1997 р., залишеним без зміни ухвалою судової колегії в кримінальних справах Черкаського обласного суду від 27 травня 1997 р., В. засуджено за ч. 2 ст. 143 КК та ч. 1 ст. 215 КК. За сукупністю злочинів на підставі ст. 42 КК йому остаточно визначено три роки шість місяців позбавлення волі у виправно-трудоцій колонії суворого режиму з конфіскацією належного йому майна. В. визнано винним і засуджено за шахрайство, яке виявилось у тому, що 27 лютого 1992 р. він запропонував М. обмінятися брюками та позичити йому шарф, які начебто були йому потрібні для візиту до органу РАГС. М. погодився на це і передав В. зазначені речі (загальна вартість яких складала 3 тис. 300 крб.), але той у призначений день на зустріч не прийшов і речі не повернув. Крім того, В. засуджено також за порушення правил безпеки руху. Як визнав суд, 2 червня 1994 р., керуючи в нетверезому стані мотоциклом, він наїхав на пішоходів Є. й Ш. і заподіяв їм та пасажирам С. і К. легкі тілесні ушкодження.

Заступник Голови Верховного Суду України порушив у протесті питання про скасування судових рішень у частині засудження В. за ч. 2 ст. 143 КК і повернення справи на нове розслідування у зв'язку недодержанням норм кримінально-процесуального закону. Судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду України протест задовольнила з таких підстав. Визнаючи В. винним у шахрайстві, суд виходив з того, що підсудний, отримавши від потерпілого речі, своєчасно їх не повернув. Проте ні в стадії розслідування, ні в суді не було з достатньою повнотою з'ясовано, чи мав В. умисел на заволодіння майном М. шляхом обману.

Як на попередньому слідстві, так і в судовому засіданні В. послідовно показував, що він не мав наміру заволодіти речами М., оскільки домовився з потерпілим про їх повернення 28 лютого 1992 р., але в цей день його було затримано працівниками міліції. Із його показань вбачається, що після затримання він у спецкомендатурі передав речі батькам М. через В. В., якого звільнили в той самий день. Однак органи попереднього слідства не перевірили, чи дійсно В. перебував того дня у спецкомендатурі, і не з'ясували, коли його було звільнено. В. також пояснював, що він мав намір іти 27 лютого 1992 р. до органу РАГС, щоб подати заяву на реєстрацію шлюбу з М-ко, але не потрапив туди у зв'язку з тим, що остання забула паспорт.

Таким чином, у даній справі органи слідства і суд допустили істотну неповноту в дослідженні важливих обставин. Вони також не звернули уваги й на те, що у справі є дві постанови слідчого від 16 вересня 1996 р.: про закриття кримінальної справи за ч. 2 ст. 141 КК і про відмову в її порушенні за ст. 143 КК за відсутністю в діях В. складу злочину. Постановою прокурора м. Умані від 20 вересня 1996 р. скасовано лише одну з них — про закриття справи, а іншу залишено без зміни. Незважаючи на це, суд перекваліфікував дії В. з ч. 2 ст. 141 КК на ч. 2 ст. 143 КК і цим самим порушив вимоги п. 11 ст. 6 КПК.

На підставі наведеного судова колегія в кримінальних справах Верховного Суду України протест заступника Голови Верховного Суду України задоволь-

нила, вирок Уманського міського суду Черкаської області від 17 березня 1997 р. та ухвалу судової колегії в кримінальних справах Черкаського обласного суду від 27 травня 1997 р. в частині засудження В. за ч. 2 ст. 143 КК скасувала, а справу повернула на нове розслідування. При цьому вона зазначила, що під час нового розслідування необхідно розширити коло свідків, більш ретельно дослідити всі обставини справи, зокрема, допитати В. В. і М-ко, і залежно від добутих доказів вирішити питання про наявність чи відсутність у діях В. складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 143 КК [7].

При закритті кримінальної справи при недоведеності участі обвинуваченого у вчиненні злочину необхідно встановити факт вчинення злочину. Закриття справи за цією підставою можливо у випадку, коли особа була притягнута у справі як обвинувачений, але у процесі подальшого дослідження усіх обставин справи слідчий дійшов висновку, що зібрані ним докази для обвинувачення недостатні і усі можливості для збирання додаткових доказів вичерпані. Пункт 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку» № 5 від 29 червня 1990 р. закріплює, що недоведеність участі підсудного у вчиненні злочину можна констатувати тоді, коли «факт суспільно небезпечного діяння встановлено, але досліджені судом докази виключають або не підтверджують вчинення його підсудним». Ці факти також є преюдиціальними, бо якщо щодо особи буде порушено справу по тому ж обвинуваченню, по якому є вже не скасована постановою органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи, то не буде необхідності повторно збирати, перевіряти та оцінювати докази щодо конкретної особи по тому ж обвинуваченню; тобто у даному випадку відмова у порушенні справи або закриття справи не потребують повторно збирання, перевірки та оцінки доказів щодо наявності події, складу злочину тощо.

За наявності не скасованої постанови органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню щодо особи, кримінальна справа не порушується, а порушена справа підлягає закриттю. Саме тому важливо визначитися, що означає термінологічне сполучення «по тому ж обвинуваченню». На думку Ф. Н. Фаткулліна, тим же самим обвинуваченням вважається не тільки при повній тотожності усіх його ознак, але й у випадках, коли нові дані дозволяють змінювати фабулу, юридичне формулювання або правову кваліфікацію вчиненого. При цьому немає рішачого значення, що саме — звуження, розширення чи видозміна — відбувається із попереднім обвинуваченням. Останнє залишається тим же самим навіть за умови, якщо ставиться питання: а) про ті ж дії (бездіяльність) з тією самою юридичною оцінкою; б) про ті ж дії (бездіяльність), але з іншою правовою кваліфікацією, що належить до цього виду злочинів; в) про те саме діяння, але з іншою кваліфікацією, що стосується іншого виду злочину; г) про наявність у діях особи іншого складу злочину, який разом із складом, вказаним у обвинуваченні, може утворювати ідеальну сукупність злочинів; д) про протиправні факти, хоча й безпосередньо і не відображені у обвинуваченні, але які є частиною того складного злочину, по якому

було сформульовано попереднє обвинувачення (наприклад, виявляються раніше невідомі епізоди привласнення чужого майна); е) про протиправні та суспільно-небезпечні дії, які хоча і характеризуються певною самостійністю, але доповнюють формулювання обвинувачення і складають разом з ним одне ціле, тобто єдиний злочин [8, 502–507]. Концептуально погоджуючись із цим підходом у цілому, слід зазначити, що не можна визнати тим же обвинуваченням обвинувачення про протиправні факти, хоча й безпосередньо і не відображені у обвинуваченні, але які є частиною того складного злочину, по якому було сформульовано попереднє обвинувачення (наприклад, виявляються раніше невідомі епізоди привласнення чужого майна). У такому випадку якраз і наявне доповнення обвинувачення.

У літературі висловлена точка зору, що протокол огляду місця події, отриманий у порядку міжнародної правової допомоги, також допускає преюдицію стосовно зафіксованих у ньому фактів, оскільки ці факти мають ту ж юридичну силу, якби вони були б отримані на території Росії [9, 70]. Як уявляється, автор у даному випадку плутає юридичну силу доказів, отриманих у іноземних державах за допомогою доручень, та преюдицію. У випадку отримання доказів у іноземних державах за допомогою доручень не можна стверджувати про наявність преюдиції, оскільки, по-перше, немає рішення органу дізнання, слідчого, прокурора, суду, судді у кримінальних, цивільних, господарських або адміністративних справах, якими справу вирішено по суті; по-друге, немає іншого процесу, у межах якого застосовуються ці докази; по-третє, протокол є джерелом доказів, тобто фактичних даних, а преюдиція оперує фактами та правовими висновками, які встановлюються у процесуальних рішеннях; по-четверте, джерела доказів не можуть сприйматися без доказування, оскільки вони самі є засобом доказування.

Література

1. Фаткуллин Ф. Н. Общие проблемы процессуального доказывания / Ф. Н. Фаткуллин. — Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1973. — 73 с.
2. Левченко О. В. Общеизвестные, преюдициально установленные и законом презюмируемые факты и особенности их использования в уголовно-процессуальном доказывании : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Левченко Ольга Владимировна. — Казань, 1994. — 268 с.
3. Мотовиловкер Я. О. Доказательственное значение вступившего в законную силу судебного решения // Ученые записки Томского университета. 1967. № 69. С. 83–89.
4. Рзапик Г. Внутреннее судебское убеждение и преюдиция // Советская юстиция. — 1971. — № 7. — С. 10–11.
5. Гай О. Ю. Законная сила приговора в уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Гай Ольга Юрьевна. — Саратов, 1999. — 179 с.
6. Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку : постапова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 29 черв. 1990 р. // Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. — X. : Одіссеї, 2003. — С. 349–359.
7. Ухвала судової колегії в кримінальних справах від 2 лютого 1999 року [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0072700-99>.
8. Фаткуллин Ф. П. Обвинение и судебный приговор / Ф. П. Фаткуллин. — Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1965. — 532 с.
9. Карданец А. В. Преюдиции в российском праве. Проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Карданец Артем Викторович. — Нижний Новгород, 2002. — 181 с.

Анотація

Шилин Д. В. Роль преюдицій актів органу дізнання, слідчого, прокурора. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду системної концепції преюдицій у кримінальному процесі, визначенню шляхів удосконалення механізму використання преюдиціальних актів органу дізнання, слідчого, прокурора у кримінальному процесі. Досліджується механізм дії преюдиціальних актів органу дізнання, слідчого, прокурора в процесі доказування у кримінальних справах.

Ключові слова: преюдиції актів органу дізнання, слідчого, прокурора у кримінальному процесі, преюдиціальність, доказування у кримінальному процесі.

Аннотация

Шилин Д. В. Роль преюдиций актов органа дознания, следователя, прокурора. — Статья.

Статья посвящена разработке системной концепции преюдиций в уголовном процессе, определению направлений усовершенствования механизма использования преюдициальных актов органа дознания, следователя, прокурора в уголовном процессе. Исследуется механизм действия преюдициальных актов органа дознания, следователя, прокурора в процессе доказывания по уголовным делам.

Ключевые слова: преюдиции актов органа дознания, следователя, прокурора в уголовном процессе, преюдициальность, доказывание в уголовном процессе.

Summary

Shilin D. V. The role of prejudices of acts investigator, prosecutor. — Article.

The article is dedicated to the complex analysis of applying prejudices in criminal procedure, detection of the possible ways of improvement of the mechanism of realization prejudices of acts investigator, prosecutor in criminal procedure. The author deals the mechanism of realization prejudices in criminal process.

Keywords: prejudices of acts investigator, prosecutor, prejudiciality, proving in criminal process.

УДК 343.131.2

В. К. Волошина

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОСТІ ТА ЙОГО ЗМІСТ НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ

Принцип публічності відіграє важливу роль у кримінально-процесуальній діяльності у зв'язку з побудовою України як правової держави. Суб'єктам кримінального процесу має бути надана законом і забезпечена державними органами, які ведуть процес, свобода у виборі варіанта поведінки щодо реалізації власних інтересів у кримінальній справі.

Комплексне дослідження цього принципу є актуальним не лише для теорії кримінального процесу, а й для практики провадження в кримінальних справах, у межах яких реалізується цей принцип.

Метою цієї статті є проведення комплексного аналізу поглядів вітчизняних науковців-процесуалістів щодо визначення публічності як міжгалузевого принципу кримінального процесу та реалізації цього принципу на досудових стадіях.

Окремі положення цього принципу висвітлювалися в роботах вітчизняних учених-процесуалістів, зокрема С. А. Альперта, А. С. Барабаша, В. М. Боярін-